

ДО БОЛІ

1

За Українську Самостійну
Соціальну Державу!

Воля народам!
Воля людині!

ДЛЯ ВОЛІ

ЛІТЕРАТУРНИЙ ЖУРНАЛ

Рік I

1948

Число 1

Під гнітом хмар важких, обв'язаних,
Під гнітом хмар облуди і насильства,
В еремах бурхливої війни, серед потеків
невинної людської крові,
В загрозі знищення і смерті

Ти блиснула на мене кременем життям,
Що освітив мені мій шлях життєвий,
Що радість дав моїм очам,
Огрів ізмерзлу душу

І сменним яскравим, незабутнім
Линився назавжди в моєму серці,
О, Воле, — сонце Ти мого!

Ти для душі, мого сонце те для тіла,
Мого сонце те, що світлом і теплом освітлює
Усе життя.

Рослина гине, і тварина гине,

І гине людина

Без сонця,

Во потребує Його, любить Його все живе.

І я люблю Тебе, о, Пременисте, Життєдай-
не!

Люблю і, мого сонцеклемишки колінами,
Боготвори Тебе, Св'яте, і гимни в честь
Твоє оспівую!

Але... даруй мені, Дажбоже Світлий,

Тебе я проміняю
на волю.

Волю я осілюю навіки

І радости від бачення Тебе ніколи біль-
ше не зазнати,
Велю десь поза полярним колом мерзну-
ти без Тебе
І про тепле Твоє лиш спеминами грітись,
Велю не невітніх катакембах сліпнути
без світла Твого,
Але, щоб коштом зречень цих здебути
Велю,
Теплішу, і яснішу, й більше життєдайну
Від Тебе, Сонце животворне.

О, Вале, - Мама рідна!
Нев мати рідна Ти для серця моєго...
Чи не тепліші сонця - ласки, поцілунки
Мами?
Чи ж не ясніша сонця сходу уомішка лона
На устах Мами рідних?

І чи, о, Боже, не цію більш сонця я
Месі струдженій, збеленій мами,
Ще десь в пустинях азійських
Знуцання терпить і наругу
Від лятаї петвери,
Ще богехульне зве себе „кремлівським
сонцем“?

Пробач мені, кохана, рідна,
Невельнице казахського совхозу!
Тебе люблю як маму, як людину неважко,
Твою невгнутість і геройство
Звеличую і оспівую понад сонце...
Але... Тебе я проміння, о, Мама,
На велю!
Не гріє ба в невелі ласка материнська,
Не радує і усміх белісне-сумний,
Ятритьса серця біль петрійне
В невельника

Від дитяку ніжнего материнських песте-
ців рабні.

І зрікоя я Тебе, о, Мама, мила, любя,
Щоби, як не Тебі й собі,
Те хоч Твоім нападкам вибереть
Відматері ріднішу і милішу велю!

О, Веле, - Щастя Ти мєє!
Не кількістю реків прєжитих,
Не кількістю багатств зужитих
Людина міряє життя своєго вартістю
Мірним вартєсти життя буде заводи щастя.
За щастям зналєся від віку людствє
Та буде прагнути до ньєго вічне.
І я, як всі, бажав Тебе пізнати, Щастя!
Бажав життя своє Тебє збагатити,
Хєтєв, як всі, щасливим бути...
І вже тебе піймавши,
І радієне стєгнувши у дєлєнях,
Я дєбрєвільнє випустив Тебе.
Віддав Тебе взамін
За вєлю...
Віддав, бє рєзумів,
Щє щастя на землі нєма бєз вєлі,
Щє власнє щастя при загальнєму нєщасті
Не щастям є, а лиш самєєбманєм.
І власними руками
Своє я щастя зруйнував,
Прєстїть мєні цєй грїх Ви, опїльники мє-
жє Нєго щастя!

О, Вєлє, Ти життя мєє!
Багатє є багатєв і цїннєцїв на свїті,
Прикрає і населєд, цє твєрять щастя,
Алє всі скарби свїту
Бєз Тебє нє існують, є, Життя!
Нєма бєз Тебє сєнцє, матерї,
Нєма бєз Тебє щастя,
Нєма нїчєго...
Ти все дєаш
І все ти відбирєаш.
Тєму тє й є такі, цє цїнять Тебє пєнад
всє,
За Тебє віддають багатєв, щастя, на-
вїть чєсть і вєлю,
І, живєтїючи звариноє в нєвєлі
Та „сєнцєм“, „батькєм рїдним“, „щастям“
вєличаючи тєбє,
Хтє все цє відібрав від них

Взаміну за марне життя, нужденне,
Вважають, що живуть,
І дурять інших та обманюють себе,
Таке життя життям зовучи,
Та це й до того „вільним“ і „дасливим“.
А я?...

Даруй мені, Життя мого!
Тебе я не ціню і за ніщо вважаю
Без волі.
І вольо невцініму
Охоче преміняю
За Тебе, о, Життя!
За вольо я віддам багатства, дасть,
За неї я готов у вічне небуття пірнути
І стратити все, для всього страившиє
у смерті,

Лише тобі заробити вольо!
Ні, не для себе,
Бо вже мене тоді не буде, а для тих,
Кого вважаю друзями, братами,
Бо краще, тобі я умер,
Щоби умерли тисячі таких, як я,
За вольо для всього народу,
Ніх маємо усі ми до одного,
Без жодних втрат,
В неволі животити.

О, Вольо, Вольо!...

Гей, ви!...

Ще де станків фабричних і колхозів
Приказані законом „наймудрішим в світі“,
Немов до катерги турецької гребці,
Ви всі, це з нер підземних і ґрунтів ре-
дних

Понаднермево, й дестрекове
Та це й з „ентузіазмом“
В нечуваних у світі кількостях і темпах
Багатства вашої землі видушуєте, щоб
залити пельку

Неситому,...

Чи знаєте ви справді, це те Вольо?
Чи можете ви, катерні,
Мене, з-поза „галери“,

Хоч трохи зрозуміти,
Мені повірити
І оцінити безмір того дасть,
Що я зазнав Його
Лише під променем одним -
Скудлим, скереминучим,
Під променем благословенним велі?...

О, Велі Вистане для мене
На все життя мове,
Кели би й довелось два віки жити,
Запасів дасть, сили й віри,
Що промінь Твій один,
Лише один,
Подарував мені!
Всі муки пекла, це звалились би на мене,
Не могли би були
Тебе згадати у кожному серці.

І споминем зогнистим, всім негаси-
мим!

Я пренесу Тебе,
О, Премінь Велі,
Крізь бурі і негоди,
Крізь муки беретьби за велью...
Я охайно передам Твоє
Тим, що Тебе не бачили, не знали,
Тим, що до Делі всі свої багатства й
дасть престагають,
Щоб промінять їх всі на Тебе,
Премінь Велі!

Веди ж їх, Премане Ясний!
Веди
До велі!

/Микса. Заопів до збірки "Пре-
мінъ велі"/

О.М.

Г А В К О

Сповідання написано на підставі
автентичних даних.

Його прізвисько Гавко. Він зміг із такою подібністю наслідувати гелес собаки, що коли слухати, то видавалось, що це справжня собака де когось прискакує. Те відважніше піднесе гелес, то знову, мов відіграна, стихає, і тільки грізне мурмечення чути.

Гавко був рідом з Холмичини. Коли сталінські орди вдруге грянули в Україну і почали насильне переселення українців західних окраїн наших земель, Гавкові було 10 літ. Багато горя довелося йому пережити в ті перші дні страшного лихоліття. Большевицькі бандити на спілку з польськими підлизниками палили села, вбивали сотні мирних українців, грабували їхнє добро, кидали малих дітей живцем в огień... Решту насильно винесли з батьківської землі, в-під рідних стріх, кидаючи знедолений, ограблений люд на дне нужди й злиднів.

Нераз Гавко сповідав, як одної темної ночі вдерлись в його село сталінські бандити. Вони западали кілька хат і почали грабувати й вбивати людей.

- Мене збудила мати, - казав Гавко. - Коли я вибіг надвір, мене пригелемшив вид, який престягався довкруги мене. Геріки хати. Довкруги було видно, мов удень. Дикі вигуки напасників та плач жінок і дітей, стріли з крісів і автоматів замерзали мені кров. Ах ось загерілася суоїдова стеда і я побачив кількох сталінських бандитів, що метушились по подвір'ю. Двох, відкочавши двері, вкочили до хати і за хвилину витягли за сиве волосся старого

дідуся. Один з катів повалив його на землю та безжалісно бив ногами, потім, деде відійшовши, прицілився з кріса і вистріляв. Дідусь смертельно зейкнув, та я в ту мить скочив у геред і там скрився в бур'янах.

Тяжкі часи переживав український народ. Злісні темні сили кривавої більшовицької Москви з ілюгавими спільниками накиннулись, щоб роздавити, знищити його. Пожаром руїною, кров'ю невинних дітей і сиротелеских стариків значить клятий верег слід своєї стени.

Гавка разом з іншими односельчанами, переселена в село Терське, Заліщицького району, Тернопільської області. Тут знавці познайомилися він з українськими повстанцями і з усією палкістю меледчеї любови прив'язався до них. Чи вдень чи вночі, в негеду чи негеду він завжди був готовий стати їм на поміч. Він ходив на розвідку, перенески записки-штафети, сповняв вразкове і з великою охотою всякі інші доручення.

За зміння наслідувати голес собаки повстанці презвали його Гавке. Це було ніби те псевде, однак вене окре замінило справжнє ім'я хлопця навіть у його рідному хатті.

Голес собаки часто був умовленим знаком між ним і повстанцями, Гавканням сповідав Гавке повстанців чи є в селі. Більшовики, вказував напрям, куди вони посуваються і т.ін.. Одного разу гавкіт Гавка уритував перед більшовицькими пазурами, а мене й перед смертю і самого хлопця. Було це весном 1946 року. Селе Терське вночі окружили більшовики. Цієї ночі з села 4, на присілок Глушка мале прийти кількох повстанців. Отак грезила їм небезпека. Вони могли потрапити на одну з більшовицьких застав. Пре це треба було їх негайно повідомити. Одначе прийти верече кільце не

було легке. Кожного стрічного більшовики
напевно задержали С. Прейти треба буде
попелітне, пресуваючись поміж веревками
заставами. Прі це знав Гавке і без вагань,
з вхотом їм рішив зрешити це.

Ніч була темна. На небі де-не-де крізь
рідкі хмари блищали зорі. Тихий вітрець
колихав вільні трави та ніжне хеледни
спітніле челе хлєнца.

Та нирцем, те плазуючи він підсузався
все ближче до села.

"Щоб тільки не спізнитице", тривежи-
лась думка. Та вже не-далека. Це се се
метрів і він буде в селі.

Та раптом, мов хрипкий крик сечи у тем-
ну ніч, прелунав скрипуче гелес:

- Стой! Сто кте?...

І знову тихо. Гавке приліг до землі й
з встрахом глянув у темінь нечі.

- Сто кте? - вчулєся до гелесіше, а
тихий стукіт зброї дав знати, де ктєсь се-
тевий стріляти.

Затріцале кілька сухих гаузек.

- Давай ракету, - зачув Гавке притише-
ний гелес.

"Все препале", майнула думка. Та в ту ж
хвилину пригадалєся Гавкеві його вміння і
він прениздивє, мов себака, загавкав: Гав-
Гав-Гав, гав-Гав-Гав, гав-Гав...

- Вот і напугала..., - закінчуєи гру-
бєм лайкем, відізвався гелес більшовика.

Час від часу негавкуючи, Гавке відпов-
узад, а потім звернув убік і, вминаючи
заставу, звійшов у село. Завдання було ви-
конанє. Цінов його відваги та жертвеннос-
ти було врятованє життя кількох повстанців,
які саме збиралися вихедити з села.

Відвага і жертвенність, палка любов до
свого народу і його боротьби за ненависть

• 9 •

і люті до верегів — це прикмети берця-ге-
рея. Іх і відображував своїми ділами еди-
надцятилітній Гавко.

Часте довадилеся Гавкові прохедити бі-
ля большевиків, а те й говорити з ними. В
таких випадках він завжди задержував хо-
леднекривність, добре обдумував кожне сло-
во перед тим, ніж сказав його, вдавався до
хитреців чи прекидався безглуздим.

Одного разу, йдучи на друге село з шта-
фетом, захитом в шапці, зуотрів на шляху
большевиків.

« Кудя пацан? » — зпитав едн большевик.
« Назовне на зв'язек? »

« Не ялий пісек? » — з обуренням відповів
Гавко.

« Дурником прекидашеш. Штафети напов-
не носеш, — тягнув дальше неросійськи
большевик, пригадаючись до хленця своїми
везчими очима.

« Штахетит? В мене дома нема штахет. Не-
двір^о и муром егероджене », ніби дивуючись
нерезумілому занитанню, відповів Гавко.

Большевики де декілька хвилини випитува-
ли Гавка, а потім, назвавши « дурним паца-
ном » педалишея дальше.

• • • • •

Та довелеся Гавкові це тяжчі випребу-
вання прейти. Своє герейство, своє жер-
венність і любов пренести під горадем куль,
ствердити своєю крес^о. А буде це так.

Одного травневого ранку 1946 року коло
180 большевиків печали облаву на ліс біля
села Терське. У віддалі кільканадцяти ме-
трів едн від другого вони прохедили час-
тину лісу, знедіварчись натрапити на пев-
станці.

Дізнавшись про облаву, Гавке дуже затрі-
вожився. Він знав, що в лісі, на який больше-
швики реблять облаву, квартирує кілька
невстанців. Іх большевики могли заскочити
несподівано, а тоді?... Гавке здригнувся.
Він, не вагаючись, бігом кинувся в сторону
лісу з рішучим заміром зрешті до неван-
ців скоріше від большевиків і сказати, ку-
ди скеровується облава, щоб вони могли бес-
печно відступити.

Де жаліючи ніг, пустився Гавке в сторо-
ну лісу. Висохлі від вітру та снаги уста
вептали: скоріше, скоріше... А деж злибе-
ке в грудях зреджувався тяжкий, болучий
сумнів: чи всмію вперу?

"Щіа мууу всмію!" І не скоріше, що з
більшим завзяттям біг дальше.

Ось він уже в лісі. Пробирається неза-
мітною стежкою, що в'яється поміж руоті ку-
ці грабини, і не зважаючи на галуззя, що
дралася його по обличчі, ні на пеньки, об-
які час від часу спотикається, біжить даль-
ше.

Уже недалеко. Ще побіжить стежкою, а по-
тім зверне зліве і вже карчами дебирється
до своєї мети.

Гавке біг дальше, не помічаючи, що в
нього вже від закруту стежки ви'ялились дві
карі злієних очей. Коли Гавке був уже неда-
леко, з карчів виїшов большевик, держачи в
руках гетевега де стрілу кріса. За ним виї-
шов другий з автоматом.

Гавке спинився. Большевики спрямували
йти в його сторону, та, неступивши на ру-
крєків, спинились, а один, махаючи р'юкою,
вритициним голєсом відізвався: "давай сп-
ди!"

Гавке став. У його голєві кружляли різ-
ні думки. Коли він піде до большевиків, во-
ни його вже не пустять. Самі підуть дальше
і напевне натраплять на неванців. Треба
втікати і другою дорогою дійти, або, від-

бігти, крикнути, це є сид. А коли будуть стріляти?..

Не тілі прейшев дріж. Очі тривожно глянули на більшовиків, та за мить стали ще більш серйозні, і він тихо, твердо промовив:

„Можай, я сам, а їх в'ять, і він кивком скочив у керчі.

Більшовики крикнули кілька разів „огой“, і почали стріляти в сторону, куди втік Гавке. Да стріли надбігли інші більшовики і за хвилину не керчав сіяв уже елементом кулімет Дегтярева.

Гавке, пробігши кільканадцять метрів, впав на землю і почав невести не-пластунськи. Над його головою сивотіли кулі. Та він, мов досвідчений, бузалай у таких ситуаціях вояк, нева даліше, звернувши доде збік. Невтім встав і почав знову бігти. Та в тій хвилині застречив кулімет, і Гавке почув різкий біль у лівій руці. Він проминає зейкнув і впав на землю.

Більшовики ще якийсь час стріляли, а коли втихли, Гавке встав і вже повільно рушив знову.

Рука все більше боліла, в очах темніло, ноги почали дрижати. Опиваюча з руки кров значила його слід, ясно окремлюючи лісову траву. Відчував, що тратить сили, що от-от і не зможе йти.

Переходив лісову дорогу. Зупинився, щоб розглянутися.

Недалеко нього хтось перебіг дороги, за ним другий, третій. Останнього Гавке називав. Це був один із в'ятки неванців, де котрих саме він ішов.

Рештками сид, наслідуючи голос собаки, закликав їх Гавке. А коли один із неванців вернувся, він ледви держався на ногах. Це пастирив три креки і естанками сид, вказавни куди добре відотунати, невалився на-зриваний.

Згайшлились у безпечному місці, невстанці, не лежали Гавка на настелену пенелю і нечали перер'язувати рану.

Кудя пецілила в лікоть руки і, розкрутивши кість, виїшла на претидежну стерену.

- Буде калікею, - зрештви невстанець, прив'язуючи руку до кількох патиків, які мали служити за тимчасову шину. Інші мовчки стояли і сумно вдивлялись в обличчя хлопчини. Їм стало його жалко. Серця стискав некучий біль, а десь глибеке в душі хрилась страшна, грізна ненависть до верегів-катів.

Скредлений зимно введею, Гавко прийшов до притемності. Він застегнав, відкрив очі і, глянувши на невстанців, же стояли кругом, тихе, претажне премовив:

- Живи...

На його устах заграла усмішка. Очі блиснули якимсь чудним вогнем і він, глибеке влянувши повітря, перекинув голову і заснув твердим сном.

Марко Бесслав

ПОЕТАМ НАШИХ ДНІВ

Несму дня складає свіжий вітер -
Дзвенить, мов сталь, її суверий ритм.
Нерестенить її на вічні міти
І передайте юним і старим,

Нехай ідуть і пристрасне читають
Несму, лигу в крові і вогні,
У ній свята любов берців налає
І пінстев рекече грізне гнів!

- - - - -

О. Марусин

ЦЕРЕМОЦІ

Началася життєрадісна весна... Нелі і дуги виривалися зеленими натами та ранніми весняними квітами, це пахотами напевнювали пренизане ярким премінням сонця невітря. Дереза в лісах, пишавчись своїм меледим, зеленим листям, шуміли радісну пісню... З високі блакиті неслись веселі крукання журавлів та гегання диких гусей, це повертали на свої давні, рідні місця.

Вечеріло. Вишав ресей весняний, теплий додик. Ожила буйна зелень, відовіжилось, нагріте ясним сонцем невітря. Кінчався гамірний день - день 8 квітня 1947 року.

Все була 11-та година ночі, як невістанці Гелуб і Лен повернули на квартиру. Щоб би якелід викенати деручення свого Превідника, вони це звечера, навіть не вечерявши, пішли в село. А це в селі було спекійне, завдання викенали справне. Були адевелені, веселі, бадьєрі...

Смачне повечерявши, вони перевірили збрєю, непрецадилася з геспедарими і виїшли. Превираючись вузенькими стежинками, які превадили через гєреді й подвір'я, виїшли за село. Тут нечинався ліс. Невістанці на декілька хвилин зупинились. Щоб не обхєдиди лісу, рішили йти, хєча гїршею, але керетшею дерегєв-стежкою, якою це хєдили. Вєна круте вєла стрїмкою стїнкою, нерєсєлю десуть густими й високими кудами та вихєдила пєза ліс на пєле. Йти було десєть важкє. Весняні грайливі вєди густє перїзали стежку глїбокими рївчакими, які припиєили скєру хєду. Невістанці, натрапляючи на них, падали та при пєночі керців, які такек частє денкулювали, б'ючи їх не обличчю, піднесились та йшли дальше. Не обличчєх струмєчками стїкав пїт.

Вийшовши з лісу, вони відчували втому. Щоб відпочити, віддалилися від стежки сіли на розкинуті шинелі під дику грушею, серед поля.

А тимчасом зійшов пізній червоний місяць і серіблив своїм дрижучим сяйвом увесь обрій. Небу було густо вкрите зерямидіамантами. Невітря, надихане пахощами весняних квітів, сп'янувало. Невівав теплий вітерець і охолоджував спітнілі обличчя невластців.

- Чарівна українська весняна ніч, чарівна ціла Україна! - сказав Гелуб, віддихаючи певними грудьми.

- Любе серед такої краси жити, - додав Лен, - але любе й вмерти, оберігаючи її.

- Якде прийдеться, те й ми не пожаліємо свого життя. Беретьби не припинимо. Веррег стекратно заплатить за невинні жертви. Україна мусить бути вільна!

Іхню тиху розмову перервали довгі, глухі куліметні та автоматні черги. Вони рвучко піднеслись з місця, випрямився на увесь зріст і побачили червону заграву, з якої великими клубами виривав дим. Вона з кожною хвилиною більшала, а дальше вкрила увесь обрій.

- Знову гуляє Гелета, - прешепотів Гелуб. Він, відвернувшись в сторону палаючої заграви, і майже ніггелесом додав:

- Не спинити вам однак, клятві верреги, всенародної беретьби. Не збити вам нестримнеге бахання українського народу беретися за свої віковичні права.

Почале на світ занеситись, як обидва друзі наблизилися до хутера Глушка. Вони під першими хатами на мить зупинилися і наслухували. Над хутором панувала уречиста тиша. Лиш на крайній вулиці, від лісу, в'їдала себака. Взявши до рук зброя, Фе-

cdvr.org.ua

тезу до стрілу, рушили дальше. Пресуваючись обережно і тихо, вони підійшли до підвір'я Себашка Антона.

- Друже Лен, ви еставайтесь біля веріт і наслідкувайте, а я піду будити господаря. Я в нього часто квартирував і він мене окріше пізнає.

Гелуб, перевіряючи кожний кутек підвір'я, підійшов до вікна і постукав у шибку: раз, другий, третій...

- Хто там? - почувся з хати гелес господаря.

- Це я, Гелуб, відчиніть, - притулявши обличчя до шибки, шепотом відповів Гелуб.

Господар, пізнавши гелес, підійшов до дверей, нечутно відсунув засув, і, відчиняючи, сказав:

- Прешу в хату.

В хаті невстанці довго не затримувалися, бо вже зовсім розвиднялось. При сірім деннім світлі, це вже прекрадалось крізь вікна до хати, песнідали і вилізли на Геринце, де вже господиня прилагодила для них кестіль. Вони, помелювшись, обмінялися де кількома словами й песнули кріпким сном.

- - - - -

Себашка Антон сидів край стола сумний, мов хмара. На його обличчю, насуплених бровях і зморцках на чолі було видно, де він щось думав. Він часто зривався з місця, прохеджувався по хаті, знову сідав і знову вставав. А дальше, майже ніггелесом, сам до себе премовив:

- Але ж пре це ніхто не знатиме, навіть моя жінка, лише він і я...

До хати звійшла його жінка. Він, побачивши її, стрепенувол, його ехелів якийсь зах, уста конвульсійне задрикали. Він навіть не глянув на неї, ніби боявся, щоб вона не відгадала його думек, і скорим кре-

ком вийшов надвір.

З надвіря Себашке побачив свого недалекого сусіда, що наближався до його верізі. Його зразу схепила злість, в голіві майнула думка, щоб скритися, не стрічатися з ним в цю перу. Та вже було пізно. Сусід, ніби відгадуючи його думки, приспівив ходу й за хвилину був вже біля нього.

- Слава Ісусу, - привітався сусід.

- Мавіки слава, - з вимушеною усмішкою відповів Себашке і обидва посідали на куну каміння, естерень хати.

- Що новега чувати в світі? - почав Себашке.

- Новега багате та нічого доброго, - відповів сусід. - Такі вістки лише серце крають та наводять нам дуже дуже великий смутек.

- Та ну-ну, говоріть, це такого?

Сусід, важко віддихнувши, притисненим голосом почав:

- Я чув, що минулої нечі в селі Б. владі наших трьох повстанців. Мені говорили, що їх було б-ох і вечерали в двох хатах. А якийсь надлюка-сексет, підглянувши, дав більшовикам знати й вони окружили їх зі всіх естерін. Почався занеклий бій. Повстанці завзяте оберенялися. Та більшовики підпалили хати і вони були змушені прериватися. Під час прериву цих трьох упале, а трьом Бог донеміг касливе вирватися.

- Я б таких зрадників, таких надлюк, які предають за юдин гріш своїх братів, сам повісив! - тягнув дальше сусід. - Вони не повинні ходити по святій землі. Через таких ми ще десьогедні в невелі. І чи такий юда, - він тепер звернувся цілим тілом до Себашка і ніби питає його, - такий юда застанемяється, що він робить?

Та ж це непрестимий перед Богом і народом зріх, за який можна спекутувати, нависнувши хіба на сухій галузі. Та ж він видав в руки верога тих, які не жахнуть в обороні нас своєї криви, а навіть свого меледего життя. Ох, падлюки! Кости таких зрадників наша земля не прийме!

При цих слезах Себашке зблід. Ним почало трісти, мов у лихеманці. Він устав з місця і печав ходити сюди й туди. Сусід, небачивши це, нічого більше не говорив. Він, навіть не сказавши чого прийшов, непремався і через гори не дався дедему.

Себашке, залишився сам, не знаходив для себе місця. Йому шуміло в голіві, думки прилітали й відлітали цілими рясми. Він березся з ними й не знав, що йому робити, на що рішитися. А далі ніби сам до себе питав:

- Піти до большевиків, невідомити їх? А це буде, як довідаються, що це я зробив? Тоді всі відцураються мене, назвуть зрадником, прекленуть, а то й повісять... Але ні! Ніхто про це не дізнається. Їх двоє, і їх напевне уб'ють. Хто ж тоді несеміє сказати, що це я зробив? А хата? Нехай... Бляха не згерить. А якде вікна і повіби-вають, так я дістану на руки напевне якусь допомогу... Страшно... Але це ж, я мушу. Я тих большевиків боюся. Вони мене били це й тим клятим Сибірем страшили. Вони казали, що все буде добре, як я їм скажу, де нестанці...

Місля цих думок він прикликав до себе свою жінку і сказав:

- Я зараз іду в село до кооператива. Учора привезли з району деякі товари, може хоч сели та нафти куплю. Ти тут уважай. Якде б часом на хутір прийшли большевики, залишай хату, а сама з дитиною вступай до сусідів.

Жінка, вислухавши його, попросила, щоб

він не барився і знову повернула в хату дожарювати/ обід.

Себашка скерили криками ринув з місця, немов боявся, щоб хтось не зупинив Його. Та на кінці свого гереду він мимоволі задержався. Відвернувшись в сторону свого господарства, обвів Його очима, хвилину подумав, чи раз глянув на хату, а потім, махнувши байдужно рукою, вже невільніше пенлетався в село Терське.

- - - - -

- Друзі, друзі, вставайте! - будила господарня неванців. - Вставайте, бо вже полудень.

- Вставати? Зараз, зараз встаємо, - премимрив це сплячий Гелуб.

- Вставайте й злязьте обідати. Ви вже напевне десь згледіли. Але вибачайте, бо хте спить, той їсти не просить, - злізавчи на драбині вниз, з усмішкою додала господарня.

Гелуб, що перший прекинувся зі сну, збидив Лену, а потім глянувши на годинник, сказав:

- Так, вже справді 12-та година - саме пера обідати.

Неванці, забравши зброю увійшли в хату. Вони привіталися з господарною, де че пералася біля кухні, пригетевляючи для них їжу, непросили жітек і нечали чистити чебету та вбрання. Опісля немилися і на прехання господарні засіли за стіл, на якому вже були тарілки, напевнені страви, та нечали обідати. Скінчивши їсти, подякували за обід і взялися витирати зброю.

- Тітко, а де наш господар? - запитав Гелуб.

- Він нішов у селі де кооператива.

cdvr.org.ua

- Слин казали, - звернувся до нього Уварев. - Где живёт Себашка Антен?

- Я мешкаю на крайній вулиці від лісу, й не знаю жодних Себашків. Як вам треба, то ідіть в село і питайте собі, - відповів селянин.

- Ти... твою матір бандьєре, - заревів Уварев і ударив селянина по голіві. - Січас еставай лешаді і найдьеш о нами.

Селянин, щоб не покидати жоней на полі, наказав рукою хату Себашка, яка була положена від поля, а потім, плюнувши кілька разів за відходячими більшовіками, сігнув з нересердя віжки і коні, де пристали були під час резневи, рушили далше. Більшовики, відійшовши від селянина, звернули вприве і зупинились престо хати Себашка, на віддалі яких сто метрів. Тут вони отеяли кілька хвилин, неглядали раз-у-раз на хату і пре цесь резневляли. Потім завернули на голєвну дерегу, де провадила на хутір, і зникли між першими хатами.

До всьогє цьогє приглядався Голуб і різначаске резневідав пре це Ленєві, де отежив через другий отвір за руками в хутєрі. Тєнер він підійшов до нього і сказав:

- Цей підхід голєтників мені дуже нїдєзрілий. Щєб часєм гєспєдар не хотів спрєвєкувати нас. Він нїшев у село і доєї йогє/нємає.

- Я не думая, щєб він звачився на такий нчинєк, - не відриваччи очєй від отєверу відказав Лєн. - Та ж ми в нього нжє нєраз квартїрували й він мїг нас давнє спрєвєкувати.

- Цє правда. Але мені всєтаки чєгєсь здаєтьсє, щє ми не сьогєдні матїмємо з голєтєв прєзник.

В цей момент Лен закримітив більшови-
ків і сказав:

- Так, он вже йдуть цією вулицею. Один,
два, п'ять, вісім. Ідуть престо сюди,
Друже Гелуб, що робимо?

- Миємо зставатися тут. Відступати
уже нема куди, бо на вулиці більшовики, а
де лісу чисте неле. Вони могли б нас де-
бачити, а на чистім терені ми не вдержи-
месь.

Більшовики зі збрешо в руках, готують
до стрілу, зійшли нижче і зупинились на
підвір'ї в сусідстві з Себашкем.

- Друже Гелуб! Вони вже на сусіднім
підвір'ї. Он вже перебігались. Так ок-
ружують нас. Пржекація!

Невстанці ментально вхопили збрешо,
пригетовили гранати і залягли за камиш.
Гелуб глинув на годинник. Була 2-га го-
дина.

Враз біля входевих дверей почувся
сильний гуркіт та крик. Це трьох бішців
на наказ Уварова виражували двері, які
господиня перед своїм відходом до сусіди
замкнула на ключ. Та замок не вдержав
сильного наперу, відірвався, і двері з
туркетом вдарили в стіну. Один із них, з
автоматом в руках, ступаючи, мав кіт, у-
війшов у хату. Перевіривши кімнату, він
вернувся до сіней і сказав:

- Нет нікаве. Нада несмотріть на чер-
дак.

Він відсунув від стіни скриню, виліз
на неї і печав нильне розглядатися. Тому,
що на горіці не було ні селенини, він
разу заглянув невстанців і, заревівши зі
страху диким гелесем: „есть, есть“, зіско-
чив стрімгелом вниз. Вслід за ним впала
до сіней викинена Гелубом граната. Вона ре-
зірвалася і від сильного її вибуху стра-
де цілим будинком. Вікенні виби з гелес-

ним брязкетом пасинались на землю. Бельшевики, однак, вена не ушкодила, бо вони перед її вибухом встигли вискочити надвір.

Між бійцями не встало замішання. Вони похевалися за мурі та купи каміння і на наказ Уварова, який своїм ревом де більше спанікував їх, почали засинати дах густими стрілами. Засекетав кулімет. Довгі черги, які куліметчик випускав без жодної цілі, прерозазливе лонетали по блясі, прелітали на другу сторону і зі світлом летіли в напрямі лісу.

Та повстанців на горищі вже не було. Вони піоля вибуху гринати зіскочили до хати, замкнули входові двері і вже стояли біля френтових вікен та рязглядали обережне розположення бельшевиків.

- Друзе Лен, ми мусиме стріляти рідко, але цільно. Набої треба кидати, щоб ми могли якнайдовше держатися. Вони мусять дорого заплатити за наше життя.

- Та-та-та-та-та..., - і довга куліметна черга з вищанням прелетіла понад Гелеву Дена. Затріцала вікенна рама і великий кусень її впаав Денові на Гелеву. Це бельшевики запримітили повстанців біля вікен і почали густро стріляти з кулімета, автоматів та крісів через вікна до хати.

- Зррр, зррр..., та-та-та, та..., - відповідали повстанці. Вони, на переміну, бігали з хати до сіней і стріляли через вікна та двері. Бій тривав уже якої пів години, а далі почав вгавати.

Бельшевики, бачучи, де повстанці завязте обереняються, припинили стрілянину й почали готуватися до нової атаки. Вони принесли драбину, прилежили її до мурі, який був напроти вікен і знесо висетом

різнявся з вікнами хати, її знову почали довгий гурганячий ритень. Загарчав кулемет, загнали автомати, загреміли кріси, видання куль і цокання їх по блисі, зливались з одні суцільний, прерасливий звук. Він відбивався від навколишніх будинців, подвоювався і біг гон аж у ліс, де губився в шумі дерев.

Та бажаної мети - зорякати повстанців, зломити їх волю - більшевики не есягнули. Повстанці не вважаючи на густі стріли, завзяте беренилися. Бігаючи від одного до другого вікна, до дверей, відбивали атаку ворога.

- Нам треба за всяку ціну знищити кулеметчика, який нам найбільше дошкулює, - сказав Гелуб.

- Я вже кілька разів націлювався, але дуже важко потрапити, бо він цілий захищений за мур.

Стрільянина почала втихати. Було чути лише неединікі стріли з крісів та автоматів. Нараз Лен радісно закричав:

- Уже убив, убив! Дістав у саме чоло і перевернувся разом з кулеметом униз.

На обличчях повстанців засіяла радість. Слаба іскра надії на врятування збудилась, а в душах загорілися ще більші завзяття.

Стріли стихли зовсім. Більшевики пераєлися біля вбитого кулеметчика та змінюли позиції. Керюючи з цього, Гелуб узав Лєнєву зарядку і виліз на горище. Приглядючись крізь вшари до руху більшевиків, він помітив капітана, що з гранатами в руках повз повід мур.

- А, повзеє, гаде?! - прошепотів він. - Хочеш закидати нас гранатами? Я тебе зараз повчу як кидати!

Він спєр цівку зарядки на дошку, намірився і вистрелив: раз, другий. Капітан, поцілений в плечі, важко зайкнув і прєстигся неживий.

ся нехивий.

- Їже маємо ще одного! - скакаючи з Герице, крикнув Гелуб. - Але цей, те вже собі не обіймає рюка. Напітан.

В цей мент несипалися густі стріли й знову стихли. На цей раз кулемет мовчав. Гелуб, що вже вистріляв цілий диск набоїв, сів на долівку, витягнув запасеві набої і печав накладати в диск.

Лен, слідкуючи за берегом, запримітив большевика, що після короткої розмови з Уваровим віддалився від нього, і побіг полем до лісу, в сторону села Терське.

- Так, він напевне побіг до телефону прерив підмоги з райцентру, - майнула думка. - Треба не допустити, щоб він побіг в село.

Вискочивши на горище Лен кілька разів вистріляв за большевиком. Але той уже збіг у долину й жодна куля не поцілила його.

- Нам треба буде перебувати прериватися. Девше зжидати не можемо, бо кожної хвилини їм може насісти підмога, а тоді ми вже не вирвимось. Їх залишилося воік дв'ятях, те може Бог допоможє нам, - сказав Гелуб.

Вони почали пригтовлятися до прериву. Непалили знімки з партизанського життя, революційну літературу та гремі. Далі Гелуб дебув червоний смівець і печав писати по стінах заклик:

- Український Народе! Нам'ятай, що українські повстанці беруться за твої права і за те, щоб визвєлити тебе від большевицької кермиги.

- Українська мєладе! Якше ми згинемо, тоді ти заступи наші місця і помсти на катах нашу смерть!

- Смерть сталінське-Большевицьким бандитам! Смерть Стадіну і Йєге вислужникам!

- Хай живе ОУН і УПА!

- Хай живе Українська Самєстійна Сєберна

Держави!

- Слава Україні!!!

- Друзе Лен, зейер заспіваймо, нехай не думас Гелета, це ми тут трусимесь, це може беймесь вмерти за Україну!

І щепливна над хутором трімка, бейова пісня:

Гей, браття, де збрей, за вель і сесть,
Ма приказ святій України.

Ми збрейне несемо наїзникам смерть,
За муки, за кров, за руїни.

Закінчивши пісню, Гелуб підійшов до вхедових дверей і викинув надвір три гранати, які одна на одній печали резриватися. Сильні зриви стрясали невітрам. З мурів та стік хати псиналися гroudки глини та малі камінечки. Ціле педвір'я було в димі.

Лен, щоб відвернути увагу большевиків, від напряду прериву, мустил через вікна це кілька керетких черг, а потім, висунувшись за двері, печав не-пластунські підсуватися до Гелуба, це вже піднеса на ріг хати. В ту х мить з претилежної стерени псиналися на них гродем кулметні та атематні кулі. Певзти дальме не було можности. Певостанці завернули до хати.

Після цього большевики знесу печали міняти пезиції. Кулметчик, це десі лежав напреди френтевих вікон, зайшов з другої стерени хати й захіг з кулметем напреди вхедових дверей. Інші большевики такеж змінили місця. Уварев, це лежав епедалік від педвір'я, за купом каміння, перейшов за мур прета вікон і закричав:

- Бандьери, здайтеся, нічево вам не будет! Вихадіте без бей!

- Ви, керестява гелете, вислужники ога-ліноські, хечете, щоб ми здалися? Ніколки! Знайте, це українські певстанці не здають-ся. Для нас честь дареча за життя і ми її не оплямиме - України не зрадиме. Згивемо,

а не поклонемось вам, бандити. Цього не дідете ви, народні кати. За Україну ми готові вмерти кожної хвилини!

Большевики, розлючені такою відповіддю, почали знову стріляти. Повстанці спиваючи, рідкими стрілами відповідали їм.

Доходила 6-та година. Повстанці вирішили прериватися вдруге. Зближалася хвилинка, що мала вирішити їхню дальшу долю: жити, або вмерти. Так, вони це добре розуміли. Задивившись на написані кличі, хвилину стояли мовчки. Пригадалися друзі... Згадали тих, що впали на шляху святої боротьби, згадали і тих, які ще живуть і з якими, може, вже більше не доведеться їм стрінутися. Згадали своїх рідних і в думках прешалися з ними... Враз вони повернулися до себе обличчями і погляди їхніх очей зустрілися. Вони мимоволі зблизилися один до одного і, міцне-міцне обнявшись, поцілувалися.

- Ну, друже Лен, бувайте... до побачення на другому світі, - усміхаючись сказав Гелуб, і вони, міцне стиснувши збрів в руках, мовчки вибігли до сіней.

Щоб змити верога, Гулуб викинув на підвір'я через входові двері дві гранати. Лен випустив через вікна кілька коротких черг і обидва збігли до пивниці.

Большевики, думаючи, що повстанці знову хочуть прериватися через входові двері, відкрили в тому напрямі вогонь зі всієї зброї. В цьому часі повстанці непомітно висунулися через отвір пивниці, який був при самій землі переречної стіни, миттю пробігли підвір'я і залагли позад мури недобудованої стайні. Зав'язався запеклий, нерівний бій. Повстанці миттєвими рухами пересувалися з місця на місце і завзяте відбивалися. Уварев, що лежав за купою каміння, випустив кілька черг з автомата в сторону Гелуба й легке

ранив його. Та він в розгарті беретсь не відчув цього. Небачивши перед собою Уварова, намірився і випустив дугу чергу. Уваров, важке ранений в руку, зірвався з місця, випустив автомат з рук і зник у недалеких кущах. Рівночасно Лен убивав ще одного більшовика. Між більшовиками повстала паніка. Командувати не буде кому. Ті, що осталися, сховалися поза мури і стріляли хто куди. Повстанці в їх стерену пустили ще не кілька стрілів і відступили ярем до лісу. Стріли почали рідкати, а далі втикли ховсім. Перестрашені більшовики переланали якогось селянина з фірею, що вертав з поля, скидали трупи на віз і втекли до райцентру.

Заходило сонце. На узліссі стояли повстанці-переможці і, важке віддихаючи, витирали спітнілі обличчя. Вони глянули один на одного й усміхнулися.

- Ну, друже Голуб, не довелось на тому світі стрінутися, те на цьому привітаймесь, - захартував Лен і вони, дружньо обнявшись, міцне поцілувалися.

Т. Вільшинка

Назадкам в спадку не покинем суму,
Ні сліз, туги чи стогону рабів. -
Незу ми стверим сильну, Серду думу
Месутніх велетнів з буйних степів.

Іже десить жертвенних Келією,
Ще у німій некері йшли на смерть,
Щоб смерть тільки „святить ідею“,
Любов'ю щоб „зм'ягчить суверість серць“.

Благословен будь, зиретив, згинь, некере!
Нехай святиться ненависти пал, -
За душу верога молитву стверим...
Майстручи із черепа бекал!

- - - - -

cdvr.org.ua

П О В І Д О М Л Е Н Н Я

Дня 18 липня 1944 року в селі Стрілківці, Бердівського району, в час обляви на село, яку перевели відділи військ НКВД на селян, які не хотіли іти в ЧА, згинули героїською смертю: Орг.Реф.Бердівського району сл.п. ОХІТВА НАВЛО - БУЙТУР, сл.п. Провідник МАГОМЕТ, сл.п. Провідник ЯРЕМА, та сл.п. зв'язковий Провідника Магомета.

Цього ж дня згинув з руки майора НКВД юнак зі села Стрілківці, Бердівського району, СТЕЦЬКО ВАСИЛЬ, розстріляний під час депиту в селі Ницатинці цього ж району.

Тіла вбитих повстанців поховала мати зі села Ницатинці, а тіла вбитого Стецька поховали рідні на кладовищі в селі Стрілківці.

В І Ч Е А С Л А В А Г Е Р О Я М,
В Н А В Ш И М З А В О Л Ю У К Р А Ї -
Н И !

СЛАВА УКРАЇНІ!

ГЕРОЯМ СЛАВА!

Д.Г.

В І Р Н І С И Н И

Липнева ніч, окутавшись важкими елев'яними хмарами, сіяла густим теплим дощем. З шумом потіками спливала вода в річку Нічлаву та котилась даліше калемутними хвилями. Не обох її бекаж стовбичили горби, а далі за ними престаглися поля. На ліво-

му бачі, недалеко за гербом, дримав ліс. В ярі спала село Стрілківці. Непід вербами, одна за одною, прооувались, чалапаючи певільно по болоті, якієв пестеті. Це українські повстанці. Обелечені, перемеклі, стемлені, зі зброєю в руках, Гетезом де стрілу, наближалися до бічного яру.

- Ну, вже недалеко, це треки і зайдемо в хату, а там... сухе білля і спечинок, всміхалася думка в кожнього.

Нідійшли до хати, це стояла з йинику на краю села в бічному ярі від лісу. Пестукали раз, другий... Відяинилися двері. Повстанці увійшли в хату.

- Дітеньки ж мої, які ви мекрі... Беже, Беже... Як вони мучаться... - бідкалась старенька геспедия. Повстанці привітавшись, почали роздгатися. Геспедия захедилась шукати сухе білля.

Та-та-та-та-та-та..., - понеслось нараз з узбіччя яру напроти хати, куди цейне зайшли повстанці. У відповідь заклекатіє в кількох інших місцях узгір'я по обох боках села.

- Це це?

- Облава!

- Це ребимо?

- Зброю в руки і за мною, - скомандував Превідник Буйтур. Миттю вибігли всі з хати і педались на узбіччя в сторону лісу.

Мадворі кінчалася ніч. Дрібний дещ вже лише туманом зяисав над селом. Повстанці хильцем пешішали.

Та-та-та-та..., - заверещав зневу "максим" і луною відбився в ярі. Це большевики помітили відступаючих повстанців. Де "максима" долучились і інші кулемети, випльовуючи з себе навипередки довгими чергами смертенєє олево.

- Ой, - зейкнув превідник Магамет і звалився важкеранений на землю. Зараз келє нього вправ Йєге бейевик, схекявшись ру-

ної за груди. Превідник Ярема відступав
далше.

Та-та-та-та.... - мов скажені гарча-
ли за ним кулемети.

- Це греки і врятований, - майнула в
думці, та враз щось сильно запекло Його
в грудях, шарпнувши всім тілом. Негизи-
зігнулись і він впав на землю. Не хви-
лині підвівся насилу на руках, але зне-
ву повалився вниз.

- Ні, до лісу не дійду. Не довелось...
Витягнув пістоль, оглянув Його, звів ку-
рек...

- За Україну! - пролунав ехлик, а за
ним вистріл з пістоля. Превідник Ярема
покінувся з собою, щоб не потрапити живим
в руки катів. Недалеке від нього на уз-
біччю яру лежав неживий з закривавленим
обличчям превідник Магамет. Рука Його
стискала міцно рукоятку пістолети. Не-
близ превідника лежав Його вірний зв'яз-
ковий.

- Та-та-та-та.... - неслась з прети-
дежного герба, а яр віддавав гелесним
а-а-а-а...к. Узбіччям, завернувши в на-
прямі села, відступав Буйтур. З усіх
сторін лунали бельмевицькі вигуки:

- Бандьєра, бандьєра! Здайсь, бандьє-
ра!...

Буйтур наспівав, щоб не дати гелеті
можливости оточити Його. Та дарма...
Його й напроти нього вередать:

- Бандьєра, здайсь!

Крик змішувався з короткими чергами
кулеметів та автоматів. Мараз в Буйтура
запекла нога вище коліна і він на мить
приклякнув.

- Ранений, - майнула думка. Спробував
встати.

- Нічого, кість не перебита, це можна
відступати, - подумав він, і пустився
далше в напрямку села. Але нога відмов-
ляла послуху. Він зневу прикляк.

Так недалеко село... Ось, кількадесят метрів і вже між хатами. А там можна і скритися...

- Бандьєра, здайся! - верещали щораз ближче гелетники.

- Що? Здатись живим? Ні, Ніколи! Слава Україні! - крикнув Буйтур, і постріл з пістоля вірвав нитку його молодого життя.

Дощ ушух. На сліді виринув зелотечервений диск сонця і обсилав своїм премінім розбуджене стрілами село. Глянув на гору, де лежали чотири трупи, чотири молоді сини скривавленої України, та озелетив їх. Заіскрилася свіжа роса на яркій зелені, запахло життям. Але насунула велика чорна хмара і закрила молоді сонце, кинула пенуру тінь на село і гору. Змішалася кривава заграва з темними клубами хмари, зашумів рвучкий вітер. Вперек хмар прелетіла вогняна стріла, і сильний грюкіт грему прекетився ярем. Ринув дощ.

- Кте у тебе был? - заверещав большевик, вбігши в хату, звідкіля недавно вбігли невстанці.

- Кте удірал от тебя? - наставав зацінений бандит.

В хату вбігло де кількох большевиків. Один із них приступив до молодого хлопця Васля, який стояв серед хати та ударив його по обличчі.

Люте заіскрились очі в юнака, туге стиснулось кулаки. Оддалік в куті стояли його мати, брат і братора жінка. Беспр намірявся вдруге, але Василь сильним ударом в груди відкинув його від себе.

- За це б'еш, ти, преклята гелето! - крикнув він.

- Вот бандіт! Расстрелять его нада! Расстрелять бандеровскую сволочь! Он скриваєт бандерев. Давай, сабійрайся, пайдѣем с нами! Ну, давай бистро! - кричав большевик, виблискуючи змііними очима. Інші почали штевкати Василя до дверей.

- Сину, синечку, Васильчику мій, куди вони тебе беруть? - кризь слѣзи загелесила мати. - Геть від нього, звірі! За це ви його забирате? Мелюди прокляті!

- Машла старе! - і посипались важкі удари прикладів від крисів та автоматів на старече тіло.

- Заце б'єте невинну матір, ви, дуногуби! Проклята галете! - і Василь кинувся з затиснутими кулаками беренити матір.

- Ах ти, бандіт! Ты сволочь! - і большевик, замахнувшись, з цілою силою вдарив німака по обличчі.

- Вот тебе, вот, кедле бандеровское, - кричав большевик і бив немилосердно Василя куди попале.

З хати вивели Василевого брата Юрка, а за ним Василя. Юркова жінка проведжала їх.

- Взять і ету! - скомандував большевик, вказувчи на неї.

Большевики засрали й її та повели всіх їх на вулицю. За ними вийшла обдерта, престелелеса, заплакана мати. Вітер шарпав її сивим волоссям, кидаючи звичі краплинами дощу. З правого куточка її уст претікала червена гадючка. Старенька тремтячою рукою зробила в повітрі знак хреста і премевила півголосом:

- Хай Господь спікується вами, діти мої. Згиньте, а не зрадьте свого нареду!

Перестрашені селяни хедили по видінях та раз-раз поглядѣли на гору, де чекали вбті повстанці. Дощ перестав падаєти.

cdvr.org.ua

Большевики, викликуючи, стали зганяти селян, щоб йшли зносити трупи з гори, але ніхто не хотів йти.

- Хай залишать, ми їх самі похоронимо на срезму кладовищі, - гонорили між собою селяни.

На короткому часі большевики самі пустилися йти на гору по трупи, але знедолався адивний дід. Запуміло петехи, з гуркотом покотили вниз брудну воду. З пильнешлила вода така водика, де забрала з собою тіла повстанців та понесла на долину, а тут залишила їх. Дід не переставав падати.

Передвечером випогодилося. Большевики відслали місцевих польських повіністів, щоб стягнули трупи в одне місце. Ці повіністи, заклави метузки на ноги вбитим, велечили їх в грязюці, насміхаючись. Селяни, що бачили це, крізь слези преклинали катів.

- Ану, давайте сюди, пізнавати бандитів, - кричав большевик до людей, зганяючи їх до побитих повстанців, що лежали облячені лише в білизні. Верхню одягу стягнули згадані поляки за „турботу“. Ніхто з селян не признавався, хоча всі добре знали, хто перед ними лежить.

Заходило сонце. З глибених закутків луку виходили тіні і налягали на село. Люди розходилися по домах.

- Каті! І завіце вбили їх, таких меледик? - з гірким жодом виривалися шіхання.

Ясна зоряна ніч прикрила тіла повстанців-героїв, покидані большевиками на віс. Н'яна большевицька пісня змінувалася з гуркотом веза та сереміцькими вигуками педлинеких дикунів. За везем, скрадавичов в тінях придорезних верб, йшли дві дівчини. Вони відпревадили йго аж на кладовище села Пидатинці та звернули.

кинулася до нього та ціпко зв'язали руки, викручуючи їх назад.

- Ставить в штаб, - приказав гелстник, - а сгіх в район, - додав, показуючи на Юрка і Марію.

Штаб большевиків стояв у селі Пичатинці, де розляглася на обох беках Нічлави за півкілометра від Стрілкевець. Він поміщався в будинку сільради. Сюди привели Васюля.

В окремі кімнати за стеликом сидів пикагий рудий майер, начальник штабу. Його сповістили про прихід Васюля.

- Давай сюди! - крикнув прадувану майер.

В кімнати ввели зв'язаного юнака.

Печався донит... Питали, як часто заходять повстанці, скільки їх е в селі, де перебувають. Василь мовчав. Большевики лютували. Вони туртурували, знущались, кидались у лоті, але Василь мовчав.

- Твердий бандіт, - йдже хрипів начальник. Сволеч бандітская, ні черта не узнаеш, нічого! Расстрелять себаку! - приказав ркінці.

В пенарнаній, педертій одежі, зі скриваленим обличчям війшов повільним кроком Василь на педвір'я сільради в супреводі катів. На руках гудюками обвились мотузки. Кеке сільради були зігнані селянк. У Василя на устах заграла усмішка. Очі заженіли. Він випрестувався на певний зріст і гелесна, звучне премовив:

- Народе мій, я йду на смерть! Це - для тебе!

Большевик штевхнув його сильно прикладом в плечі. Інші кинулись реаганяти людей. Юнака повели за сільраду.

- Ну, слухи, говорі, а то січас расстреляю, - витягнувши пістоль та лемахуючи нем перед очима внака, прешлів по-гадючому начальник. - Будеш говоріть, а?

- Ні, не Буду! - горде відповів Василь. Кругом! - зверещав Бельшевик.

- Слава Україні! - крикнув хлепець. Вистріл з пістоль.

З цівки курився смій димок, а на землі лежав у крові з престріленою головою Василь Стецько.

Свіжий ранок привітав трьох дідусів, що кепали на кладовищі села Ницатинці йому. Недалеко від розпочатої ями лежали чотири труни. Дорогою коло кладовища надійшли дві дівчки. Коло дідусів зупинилися та привітались.

- Що, будемо херенити наших героїв? - запитала одна з них. Старики з острахом поглянули на село, а один з них сказав:

- Дітеньки дерегенькі, як не хочете понасти живими в руки Гелеті, то втікайте як найскеріше. Бесярів певне село.

- Ну, і що? К воєн нам можуть зрешити? Гірше смерті не буде, - відповіла кетрась та взялися разом наряджати повстанців. Обмили обличчя, надягли нові сорочки, розчесали, накрили хустечками очі. Тимчасом надійшла з села хінка та принесла полотно. На обличчі в неї малювалось схвилювання.

- Скере дівчата хереніть, бо Гелета збирається іти на кладовище, - сказала вона. Дівчата розстелили полотно в ямі, повкладали туди повстанців. Вони наче всміхнулися на прецання своїми премитими блідими обличчями.

- Ми помстимо вашу смерть, герої, - шеп-

Тили кризь сльези дівчата. Щось давило за горло, щось боляче стискалося коло серця. Круїшала ненависть до проклятих російсько-Сельшевських катів.

Другим разем непомітно на кладовище прийшла мелодь із села. Принесла квіти, стала сплітати вінки, сипати мегилу. Небавам на мегилі став хрест, завітчанний вінками та китицями квітів. Неслася щирим шепетом молитва за дуни Героїв...

Сонце піднялося на чисту голубиць. Щирим шепетом обсило березовий хрест на братній мегилі на кладовищі. Мегенький вітрець колыхав опілими житами, несучи на своїх крилах в далекі степи України славу про її вірних синів - Героїв, зев про німсту і відплату.

- - - - -

С М Е Р Т Ь У С Т И Н А

Зимом, у лютім, ранком незабутнім
На Дзвинці дика найшла сарана.
Мов кети ті крالیсь, під плети скрадались,
В селі не збудилась людина й одна.

Ранесеньке-рано катюги неждано
Обскочили хату, де спав друг Устин.
Метнулись надлюки, схопили за руки
Певстанця хленчину, а він - сам один.

„Не тіштеся, прокляті! Не легко зв'язати
Мене, не рішився не здатись живим.“ -
Зірвалась граната, здригнулася хата...
Героєм загинув відважний Устин.

Убив лейтенанта, ранив двох сержантії,-
„Ще смерть мені, глупотве!“ - говорив не-
раз.

Спи друже Устине, слава не загине!
Між нами ти був, буде вічно і в нас.

Героєм ти згинув, родину покинув.
Хай вічна йде слава про тебе у світ.
„Доч катом понався, та живим не здався!“ -
це для всіх певстанців закон-заповіт.

Гей, юди - сексети! Дазьте пенід плети
Братню кров зливайте на руки свої!
Дазьте й на колінах!... Таки Україна
Самостійна буде. Не вб'єте нас всі!

Гей, сталінські слуги, кремлівські катюги!
Нас є мільйони таких, як Устин!
Україна встане! Нирвемо кайдани!
Скінчимо Петлюри-Коновальця чин!

другого здушені, як мертвенароджені немор-
ляте. Стрілець намагається краде затули-
тися у змеклу шенелю, але вітер вириває
Йому її з рук та б'є шканики його пелами,
як розлючений півень.

- Може ще нині деб'ямеся на пункт, му-
симе!

- Іди швидше, - по хвилі кидає другий
до першого.

Та дорога першого вже кінчається. Ще
лиш десять кроків Йому осталося. Знад бе-
лета блиснув вибух, постать першого де
дивно підплигнула, але зараз лягла тихо.

Другий, обтираючи кров з покаліченого
обличчя, нагнувся над першим.

- Міна, - шепнув і, за змершкою на че-
кі розглядав купу нутраців, що недавно бу-
ла Йому другом і приятелем.

Ще була якась суперечка між другим і
третьім стрільцем. Видно було, як кожний із
них намагався йти першим. А потім другий
передав третьому ямись паперів та залишився
такий попередю. Він переступав мертвого го-
варина та падав із стежки трохи вбік.

Йому судилося ще двісті кроків... Як
ніч западала, витягнув третій пістоль та
дебав другого, якому міна відірвала обид-
ві ноги та вигрзла бік.

Тут третій довгу хвилину думав, дивля-
чись у небо та обтираючи брудним рукавом
нос якби слезою, а потім, діткнувся ру-
кою до паперів, захованих у другій кишені,
звільна, не оглядаючись більше йшов далі.

Ще потім було він не знає.

Тепер лежить на чомусь мокрому і слизь-
кому у цілковитій темряві і дуже Йому зми-
не. Чує нестерпний біль у правому рамені,
в клуб якби вприсся який собака, в устах
гіркий несмак. Стрілець з трудом відкриває,
якби зліплений, повіки і хоче зорину-
тися землі під собою. Але чує в рамені де

білий біл. „Все немає руки“, - виринає йому в свідомості. Він чує, як щось дупливо підсувається йому під горло і хвастає цупкою рукою за горлянку. Він хоче кричати з жалю... І неги, певно, немає. Він це не знає, але не справджує. Нещат на думку приходить пістель, але її лівиця позбавлена пальців, вже не буде стріляти ніколи. Нечуття страшного безсилля редяться у нього в душі - страшніше від холоду, болю, ран, пильми. Бути мелодим, дужим, озброєним великом і статися в єдиній хвилині свідомою свега горя купом закривавленого м'яса, кинутим на петіку веррега, муки геледевої смерті. Бути Гетевим на біл яке в око, збрешу прети збреї, збрешу кулаком прети кулака, - а даватися течити хребанам на геледній пухляні - це вершок людського терпіння, перед яким найбільша людська відвага мала і дрижуча. І стрілець вив хіба від цієї найбільшої своєї рани - безсилля. Та тільки сруди його захедням в якісь сухім спазмі, ще плачем мавби бути, якби цей хлопець не був мужчиною і певстанцем. Від спазм тих, лиш тіло дрібно дрежало на хеледі.

Резпука сіла в гелевах, як гідка репуха, та не зводила зі стрільця своїх хеледних каб'ячих очей. Не вступалася.

Потім, здається, був ранок. Не дев'яток осінніх негодах вперше вставляло щинне, м'ягке хеледне сонце.

Дерева, що вчора були, як обмекні кури, нині перебувалих суняться, а всі белеги, калюжі покрилися тенкою, тендітною шкаралупою льеду. Стрілець приглядався до обридливих, червоних ран, з яких тенким струмечком витікала кров та вливалася у два замерзлі червоніверця. Його тіло скакало від хеледу не твердів, закостенілій землі, як тіло злевленого ке-

рона. Яке ж вене слизьке від веретви льо-
ду, ще покрила за ніч педерту шенелю.

- Я, напевне, збежевелію, - проментав
стрілець з махом. Із годину з тугєю ждав
тої хвилини.

"Тепле, дрібку тепла", - благале змучене
тіле. Стрілець вже не раз, хоч насилу,
розглядався кругом. Та копця сіна, ще в
кій пустині мегла бути йому єдиним захис-
том, була так далеко. Уже кілька разів,
спираючись на безнальцій лівиці, перебував
він невзти, та млів цехвилини.

Звесь день тривала вперта мандрівка.
Невз і млів, невз, млів і знову невз. А
коли ввечерем пресгір двісті метрів був пе-
беренний, - він кидався неспритемний і ге-
верив щесь незрозуміле до ран.

Хетів де мамі. Мама обв'язала б йому
ці страшні стяпки м'яса чистєю хусточкою
і полекила б у лікко. Він неклав би її
руку під своє обличчя, цією рукою йшло б
тепле і ще щесь ніжне, невлевимо. Вона б
говорила тихо, лагідно і називала б Його
по імені. Він пригадав собі звук свого
імена, який закрили пізніше псевда. Він
може, ще жив би...

Увечері було чути виття вовка. "А це,
як він прийде до мене?" - слизький страх
пробіг плечам безберенного.

Нетім був знову день. В цей день спе-
лудня, зваривши в хаті обід, прийшла до
стрільця мама. Така ласкава, усміхнена.
Вийшла з-деза етєї сесни та сіла коле нъ-
ге. Нічого не говорила, якби знала вже все.
Лик сіла коле нъге та взяла Його голеву
на свої коліна і співала йому:

„Ой, спи, дитя, колишу тя,

Як не заснеш, залишу тя,

Як не заснеш, залишу тя,

Нележу тя під вербами,

Сама піду з/козаками,

Сама піду з козака...

Увага! Після слів „...дивилися вони один в одного:“, що є в 17-му рядкові згори, вставити: немічна людина і дикий звір... Жак тряс стрільцем, як хуртовина бідним осіннім листком. В однім моменті він чув теплий віддих звіряти і його м'яке фуфре на своїм обличчі. Та вояк негординь тим останком людини. Відійшов.

Стрілець бачить у місячному сяйві надуті чернею пухляконе, як подушки, свої рани та думає з полегнен:

cdvr.org.ua

Будуть вітри позівати,
Будуть тебе келасить,

Будуть тебе келасати...".

— Але ти не підеш з козаками? — питає стрілець, як келась. — Я не хочу, щоб мене келасали вітри.

А мама довг усміхалася. Але потім Ябло і кожного ранку стрілець будився сам. І так йому було влі. Ядав вечера. Вечерем знав: прийде мама, і, може, він нині затримає її.

Та раз, замість мамі, прийшов сирій зовк. Стрілець наперед побачив в кущах два прегарні святеіванські круці, а потім ніби діаманти, це мінчилися криваво, зелене, сніжне, цитринове, срібне, фіолетне. Потім стрілець побачив, що те не діаманти, а зевкові очі. І ось дивилися вони один в одного: „Може я вже нині вмру. І мамі сьогодні не буде. Це певне, що мама не приходить, а лиш так блуджу в гарящі“, — думав він далі. Ранк якось не болять, стрілець роздумує, чому він не збожевелів денни. „А може збожевелів, — міркує, — хте його знає?“. І розбирає де ранку на різних можливих прикладах цю проблему. При тім з'їв би щонебудь.

На другий день „мама“ прийшла зараз зранку. Така ясна, в білій святячній сукні, мелода і гарна. Казала, що прийшла скерше, бо буде його, може, нині женити. Але стрілець не хоче женитися, він поклав Гелсву на її коліна, такий сонний, сонний. Було йому м'яке і добре. Заснув...

Кели епідні літве сонце перебувало виглянути на хвилі з-за черних хмар у подільську пустку, освітале купку пухавни та хребачливих ран. Відкриті очі дивилися прямо в обличчя сонця, але не пражмурючись уже перед його гідністю.

Вшкірені, зуби сміялися з комедії, де зветься „життя“.

Недалеко прохедзувався крук та заглядав із чутливою цікавістю в ці еці та уста, немов би він один реэумів цей погляд, цей усміх.

Сенце схевалеса чимокоріше.

Через вичісували кеси у землі дещі; не-раз пудрили іі гелеву сніг; місяць вже багате разів був струнким юнаком, черва-тині буржуси та неміними стариком; навези-лася дзвінкими санками зима та й весна відгумяла свою жність; вже літе депивале свій весільний бенал, - коли стежкою, не-між зацвілі дзвіночки і незбудьки у пе-ліській пустині кивдке бігли, втікаючи, видне, два озбресні юнаки. Вони несли якусь ненадте велику, ле, певне, важку скривнюку. Здалеку чути було якби стукіт пегані.

- Глянь, - раптом сказав меледний, здре-гавчись.

Старший побачив за пару креків перед ними кістяк у лахмітті, ще лезав поперек стежки.

- Глянь, - крикнув старший, показуючи на друге таке саме, треки дальше, під кенцею терінього сіна.

Стукіт пегані приближався. Старший ще ледви мав час зарити скривнюку в сіно, під гелеву трупа та петягнути меледого за се-бею у близькі керчі.

На стежку гальсеном в'їхав перший їздець із зірков на чолі. Далі було видне їх ще більше. Але неспедіване кінь першого зати-пював на місці та почав задувати, крапаючи та дрякаючи. Їздець зауважив поперек дере-ти кістяк, а далі, під кенцею сіна, другий, а там збеку щось якби третій.

- Міневане поле, - згелосив він, подавчись узад, офіцерові.

- Завертатись! - прелунала по хвилині коротка команда.

За хвилю хлещі висунулись з кущів.

- Добрі друзі врятували нас навіть по смерті, - сказав перший.

- Та це там нас, ая те там важливіше, - кивнув другий, показуючи в напрямі скриньки під гелевою мерця.

- Маю ідею, - несміло почав перший, звертаючи очі те на товариша те на трупа.

- Ну?

- А це, якби ми тут примістилися? Вони нам помешуть. Знаеш, превідник казав про безпечне місце?

Же під реку працює в лісі підпільна друкарня. Часописи, брошури, листочки, як метелики, несуться по краю, тримають за руку наред у змаганні, купають у крицевій купелі його серце, вкладають і в неспвідемі недавне руки святій меч. Підносять гелеви слабі, ге-реями стаються сильні. Іде Слеве Правди у світ брехні. Зводяться замучені: робітник, колгоспник, безць.

Дрихить вераг перед цим Словом. Він, як себака, трепить слід до таємної друкарні. Та там, на міневаному полі, пильно березуть її три друзі, де згинули келось осінньої ночі.

На самому вході примістився „мамин син“. Як келось келисанки, слухає техенького, приташного стукоту машин.

Смерть їх келось забрала, та Організація не дала ще свего звільнення.

І ось вони всі три далі на службі, з а в ж д н в і р н і.

Б. Лст.

И О К Л И К

Хтось тихо застукав до мене
І вістку крилату приніс,
Чи казку, чи мрію вогненну,
Ще снилась давнє ще келись...

Ні, чує слова герді, смілі,
Ще наче вогень буряний
Вливають в серце зетліле -
Він кличе у гай йти за ним.

Ще кличе мене Україна -
Негремлені села, міста,
Нерубані веревги тіні...
„Де беш, за веш, устань!“

І руку стискаю невстанця:
- Виходьме, на бурю ідім! -
І мати не кличе: естанься!
Дми христить по нашім сліді.

- - - - -

Біла

ОДИН ДЕНЬ БОРОТЬБИ /де повстанчих денниках/

...30 січня 1945 р. ми квартирували в Звенизці. Крім нашої бейвки /19 осіб/ затрималась у селі також сім стрільців з куца Пелтави.

Кале 8-ї години ранку станична повідомила командира Марка, де вчора ввечері приїхале до Білебежниці три сотні большевиків. Командир сказав станичній, деби вона кегесь вислала до Білебежниці, деби перевірити цю вістку. Станична пообіцяла зробити це і відійшла.

Тимчасем на резвідку вже була запізна. Вбіг у хату геснедар: „хленці, большевики на гередах, ідуть престо сюди!“

Ми скоре зібралися і вискочили надвір. Побачили відразу ком. Марка, який біг до нас. „Відступати у ліс!“ - кинув він, і ми подались у напрямі лісу.

Ми бігли поміж хатами. Большевики завважили нас відразу, едиак не стріляли спечаткѣ, прилизави нас за своіх. Перше, між большевики стамилися в жиніх чому справа, ми відкрыва не них стрілянину. Унав один, решта з криком „здесь бандѣра!“ - розбіглася. Керстаючи з заміаня серед большевиків, ми відступали далі.

Тимчасем на поміч большевикам, яких ми резігналі, кинулись ті, де були попереду нас. Вони успіли залягти і стрінуди нас рясним вогнем. Зав'язалась перестрілка. Ми схевалися за будинки і, відстрілючысь від насідаючих бесарів, продежували відступати.

У бейсовій гарячці ніхте з нас не завважив, де між нами забракле командира Марка і друга Явора. Вони не підвелися після це-

рестрілки і більшовики, прийнявши їх за убитих, кинулися в погони за нами. Марке з Явєрем були однак лише поранені. Керистаючи з відсутності більшовиків, ком. Марке, що був легко ранений у руку, вбіг до одного господаря на подвір'я і тут сховався. Друг Явір був тяжко ранений в келіне. Все ж таки він допевз до петічка, нап'явся води і заховався за якоесь дерево. Не посидів там довго. Його помітили більшовики і почали до нього бігти з криками: „здайся, Сандьєра!“ Більшевицький лейтенант крикнув: „он ранен. Не стрелять. Взять его живим!“ Друг Явір підлізнув бесєрів якнайближче до себе і печав у них стріляючи. Розлючений лейтенант дав наказ стріляти і друга Явєря вб'єте. Вб'єтому викрутили руку, вирізали язика, виколотили очі й інакше знущалися над ним.

Тимчасем ми відступали поміж хати, перериваючись через більшевицьку заставу. Від нас відстали Черник і Яків. Їх окружили. Ми відкрили ясну стрілянину по отечуючих наших друзів більшовиках. Ті розбіглися. Черник і Яків вскочили у поблизьку стайню, однак це завважили більшовики, що стояли за стайнею на заставі. Вони вбігли на подвір'я, поставили кулемета напроти дверей стайні і відкрили сильний вогонь. На поміч цим прибігли інші більшовики, обступили стайню і почали почали її густо діривити стрілами як крісіа і кулемотів. Яків з Черником палягали в стайні і ждали. Не відстрілюючись. Не деякому часі більшовики перестали стріляти. Тиша, аж в ушах дзвенить. „Ванька, іді заб'єри аружіє, бандіти уже побігли!“ - гукає хтось. „А ти нечому не йдеш?“ - відгризасться Ванька. „Іді, ... твою матю... те сейчас стреляю!“... сердиться пера... лос. Рад-не-рад пішов Ванька до стай... Трьох із кулеметом залягли під самим... ми. Ванька відхилив двері кінцем крі... обережно ставив ногу за поріг. Черни...

Ваньку, а на кулеметну заставу кинув Гранату. Вона впала просто на плечі кулеметчиці. Більшевики струхливі. Кинули кулемета і розскачилися. Черник і Яків вискочили як зі стайні надвір - Черник за ріг стодолі, а Яків за хату. Черникова граната не вибухла. Не завваживши утечі повстанців зі стайні, Більшевицька кулеметна заставка повернула на своє становище і відкрила по стайні сильний огонь. Стайня загорілася. Черник з Яковим задіяли надвір'я. Стріляли по ньому з двох Більшевицьких, що були з'явилися перед ними. Потім задіяли за кінець картонні на горіді.

Між Більшевицькими здебільшого великий закат. Кричали, стріляли й утікали одні від одних.

Більшевики, що стояли за суварною на горіді, зауважили Черника і Якова за кілцем картонні, але не могли розпізнати, чи те свої, чи повстанці, тому що вони були в Більшевицьких уніформах. «Кто там?» - питає. «Свої!» - відзивалися Яків і Черник. «Свої свої, то ході сюди один» - налягали Більшевицькі. «Нехай сейчас. Насметрі вен бекіт бандьора...» - відтягали увагу бесарів від себе повстанці і непомітно повернули зброю в їх бік. Два стріли. Один Більшевик убитий, а другий кинув автомата на землю і рачки утік між хати. Ще двох інших так само соцімагалися в утіканні.

Повстанці перебігли за суварною, де щейно були Більшевицькі. Бесарів не було видно нігде. Лиш з сусіднього надвір'я денесилися їх крики та гуки пострілів. Черник відбіг від суварні. Волід за ним з сусіднього надвір'я виступилась з кулемета така серія, де він кинув шапку з гелеви зірвале. Черник задіяв. Сачивши це, Яків завернув назад у надвір'я, де вони раніше були оточені.

ні. Стайна вже дегоріла. Яків кинувся у хагу, заліз за стіл і дожидав верєга.

Черник не був ані вбитий, ані навіть ранений. Упав він, щоб змилити верєга. За хвилину Черник раптово зірвався і втік між хати. Зупинився... Нікого... Лише якийсь беспр невідомо від кого втік. Черник збив його, а сам кинувся в середину села через гори. Перебіг через дерегу. Заліз у вишені, щоб розглянутися. Напрети надійшло двох в кожухах і валенках: „Тут естережне! Вероятно сюда бежал бандьера. Слышиш как ребята стреляют за ним?“ Черник підлуостив їх на тридцять метрів. Серія з десятки. Один впа, другий почав втікати зі страшеним вереском. Це одна серія - впа і другий. Черник змінив напрям і побіг у найближчий двір, де вкочив де стедали.

Виптом у педвір'ї очинився сильний крик. Черник пригетовився де еберени. Виявилось, де большевники кричали, знесячи де ціей хати своїх ранених. „Товариш лейтенант, - сказав рантем еди большевик, - бандьери убілі напеге капитана, а майора, ранілі...“

- Це ті кожухи, - педумав задевелене Черник.

„Ребята, - наказував лейтенант, - принести сюда капитана і майора! І давай ранету!“

Де сигнальній ракеті большевики почали ехедитися, класти на фіри своїх ранених і вбитих і гетуватися де відходу. Відійшли у Будзанів.

Ввечері ми зішлися на станиці. Прийшли з лісу ті дев'ять, де їм вдалося туди ересятись. Між ними легке ранений у руку Дмитро. З тих, де лишилися в селі - ранений Марко і вбитий Явір.

Большевики втратили 7 вбитими і 3 раненими.

Так есь минув нам де едн день з большевицькими екупантами.

Саник

/Приспів/

Слава і честь Вам, берці за свободу,
Всі ідеї святеї,
Славне лицарство, вірли України,
Слава і честь Вам, Герей!

Ви честь України і прадідів славу,
Герейством своїм нескесили,
Невгнутість, завзяття, відвагу і мужність
Нащадкам у спадку лишили!

Життєвих утіх Ви зреклись добровільно,
Невигід, ефір не лякались,
Без сонця й невітря у перах сиділи,
Проте не скорились, - змагались.

Ви смду верезу, і збрю, і підступ
Відвагою перемагали,
Націників били, - народ берчили,
Свободу для всіх здобували!

Кели ж у безвихідь в берці попадали,
То ласки в катів не благали, -
Останнім набесм у бек стрілялись,
Гранатами себе зривали!

- - - - -

Зміст

	стор.
Під гнітом хмар.....	1 -"-
Гавке	6 -"-
Нестам наших днів	18 -"-
Перемоги	14 -"-
Нащадкам.....	39 -"-
Вірні сини	30 -"-
Смерть Устима	39 -"-
Семпер Фіделес	40 -"-
Неклик	47 -"-
Один день боротьби	48 -"-
Слава і честь Вам.....	52 -"-

- - 0 - -